

100 lat Sanatorium w Suchym Borze

100 Jahre Kinderheim in Derschau

Projekt: Studio 4-Plus	Projekt: Studio 4-Plus
Redakcja tekstu: Maria Kwiecińska	Redaktion des Textes: Maria Kwiecińska
Tłumaczenie: Krzysztof Warzecha	Übersetzung ins Deutsche: Krzysztof Warzecha
Zdjęcia: Andrzej Nowak	Fotos: Andrzej Nowak
Koordinacja projektu: TSKN Zarząd Gminny w Chrzastowicach	Koordination des Projektes: Gemeindevorstand der SKGD in Chronstau
Wydawca: Studio 4 na zlecenie TSKN na Śląsku Opolskim	Herausgeber: Studio 4 im Auftrag der SKGD im Oppelner Schlesien

ISBN: 978-83-917634-2-1

93 5

Projekt został zrealizowany przez
Towarzystwo Społeczno-Kulturalne Niemców na Śląsku Opolskim — Zarząd Gminny Chrzastowice przy
wspieraniu finansowym Urzędu Gminy Chrzastowice

Das Projekt wurde realisiert durch die Sozial-
Kulturelle Gesellschaft der Deutschen im Oppelner Schlesien — Gemeindevorstand Chronstau mit der
finanziellen Unterstützung des Gemeindeamtes Chronstau

100 lat Sanatorium
w Suchym Borze

100 Jahre Kinderheim
in Derschau

Konstanz

Industrie

Potsdam

Wprowadzenie

Po opublikowaniu „Kapliczkowego Szlaku Gminy Chrzęstowice” podjęliśmy decyzję o kontynuacji projektu mającego na celu upamiętnienie ważnych dla naszej gminy miejsc. Inspiracją do wydania kolejnej broszury stał się ustronny dość zakątek, do którego z rzadka docierają zarówno mieszkańcy zamieszkujący okoliczne wioski, jak i goście przejeżdżający przez nasze okolice. Miejscem tym jest sanatorium w Suchym Borze - wiosce leżącej na terenie gminy Chrzęstowice. Suchy Bór to kolonia leśna utworzona w grudnickim lesie na mocy werdyktu wydanego przez króla Prus, Fryderyka Wielkiego - datowanego na 30 marca 1773 r. - z dekretu Wrocławskiej Izby Wojenno-Posiadłościowej. Zgodnie z obowiązującym wówczas na naszych ziemiach niemieckim językiem urzędowym, miejscowość ta otrzymała nazwę Derschau. W materiałach dotyczących czasów pierwszej wojny tzw. śląskiej pojawia się postać generała von Derschau, co mogłoby sugerować, że stał się on „patronem” nowej wioski. Istnieją również przypuszczenia, że nazwa miejscowości pochodzi od nazwiska pruskiego ministra Derschau, który żył w okresie zakładania osady.

Z uwagi na korzystne położenie terenu, to właśnie cesarz Fryderyk Wielki

Einleitung

Nach der Veröffentlichung der Broschüre „Chronstauer Kapellenweg”, haben wir beschlossen das Projekt mit dem Ziel, die wichtigsten Orte unserer Gemeinde zu beschreiben, fortzusetzen.

Die Inspiration für die Herausgabe der nächsten Broschüre wurde ein Ort, der nur schwer zu finden ist und zu dem selten Einwohner von benachbarten Dörfern so wie Gäste, die sich in unserer Gegend befinden, gelangen.

Auf diesem Platz in Derschau – einem Dorf in der Gemeinde Chronstau, funktioniert ein Kinderheim.

Derschau ist eine Waldkolonie, gegründet im Grudschützer Wald, am 30.3.1773 vom Preußen König Friedrich II. dem Großen, durch ein Dekret der Breslauer Kriegs- und Domänen Kammer. Gemäß damals auf diesem Territorium geltender deutscher Amtssprache, bekam die Ortschaft den Namen Derschau.

In der Literatur, die den I. Schlesischen Krieg betrifft, erscheint ein General von Derschau, was darauf deuten könnte, dass er zum „Patron“ des neuen Dorfes wurde.

Es gibt auch Vermutungen, dass der Name der Ortschaft vom Minister Preußens kommt, der damals lebte und wirkte und Derschau hieß.

Auf Grund dieses günstig gelegenen Territoriums, hatte König Friedrich der

Kleiner Saal

Alte Schilkezimmer

Küche

zamierzał w tym miejscu założyć miejscowość uzdrowiskowo – wypoczynkową, którą zewsząd otaczał las. Realizacja tej z rozmachem zaplanowanej koncepcji nastąpiła jednak ostatecznie w nieco mniejszym wymiarze. Na zakupionym gruncie władze miasta Opola rozpoczęły w latach 1906-1907 budowę ośrodka wczasowego, mając szczególnie na uwadze objęcie w nim opieką zdrowotną dzieci z rodzin zagrożonych gruźlicą. Choroba ta była wówczas szeroko rozpoznawanym problemem zdrowotnym nie tylko na wsi, ale i wśród mieszkańców miasta.

Chcąc przybliżyć powstanie, historię oraz aktualną działalność tego ośrodka, zdecydowaliśmy się wydać kolejną broszurę, której głównym celem jest zachowanie od zapomnienia ważnego miejsca w naszej gminie. Mamy nadzieję, że spisane dzieje suchoborskiego sanatorium przybliżą czytelnikom ten piękny i godny uwagi zakątek.

Große vor, auf diesem Platz einen Kur- und Erholungsort zu gründen, weil es hier von allen Seiten Wälder gab. Die Umsetzung dieses breit eingeplanten Zieles erfolgte jedoch in einer nicht so großen Skala.

Auf dem gekauften Grund hat die Stadt Oppeln angefangen in den Jahren 1906-1908 ein Erholungszentrum zu bauen - besonders für Kinder aus Familien, denen Tuberkulose drohte, eine damals sehr häufig auftretende Krankheit, nicht nur auf den Dörfern aber auch in den Städten.

Um die Entstehung, die Geschichte und aktuelle Tätigkeit dieser Anstalt darzustellen, haben wir beschlossen eine nächste Broschüre herauszugeben. Das Hauptziel ist, einen wichtigen Ort in unserer Gemeinde von der Vergessenheit zu bewahren. Wir hoffen, dass die beschriebene Geschichte des Derschauer Kinderheims, den Lesern diesen schönen und sehenswerten Ort näher bringen wird.

Spielplatz

Ballspiel

Schwimmbassin mit Rodolbahn

Platz

Gesellschaftshaus der Kur

Alpinum mit Rodelbahn

Spielesaal

Wasser-Abwaschraum

Spielesaal

Speiseveranda

100 lat Sanatorium w Suchym Borze

Wherbie Suchego Boru widnieje piła, ponieważ w historii powstania wsi odegrała ona zasadniczą rolę: założyciele osady użyli tego narzędzia do wykarczowania lasu, by w ten sposób stworzyć oazę dla siebie i przyszłych pokoleń. Osadnicy z Hesji, Wirtembergii, Frankonii, Turynii, Austrii i Polski obrali sobie tę wioskę za swój dom. Klimat, przyroda i cisza stały się w latach 1906-1908 dla władz miasta Opola głównymi bodźcami do budowy w tym miejscu - przy współudziale ówczesnych władz kościelnych - tzw. miasteczka leczniczego dla dzieci (po niem. Kinderheim in Derschau).

Głównym budowniczym obiektów sanatoryjnych był urzędnik - księgowy miasta Opole, Schwitalla. Na obszarze o powierzchni 6,3387 ha zaprojektował on i nadzorował budowę budynków mieszkalnych i pozostałych obiektów.

Wytyczone miejsca spacerowe oraz wzniesione krużganki spełniały wiele funkcji - szczególnie chroniły one kurasjuszy przed negatywnymi czynnikami atmosferycznymi: wiatrem i deszczem. W obrębie kompleksu sanatoryjnego ustawiono karuzelę i huśtawki, powstał też odkryty basen, w którym latem dzieci mogły się kąpać, a zimą służył im jako lodowisko. Dużą atrakcją ośrodka stał się tor saneczkowy, z którego korzystali

100 Jahre Kinderheim in Derschau

Im Wappen des Dorfes Derschau ist eine Säge zu sehen, weil sie in der Entstehung des Dorfes eine wichtige Rolle gespielt hat: Die Gründer der Kolonie haben die Säge zur Rodung der Wälder benutzt, um eine Oase für sich und für nächste Generationen zu schaffen.

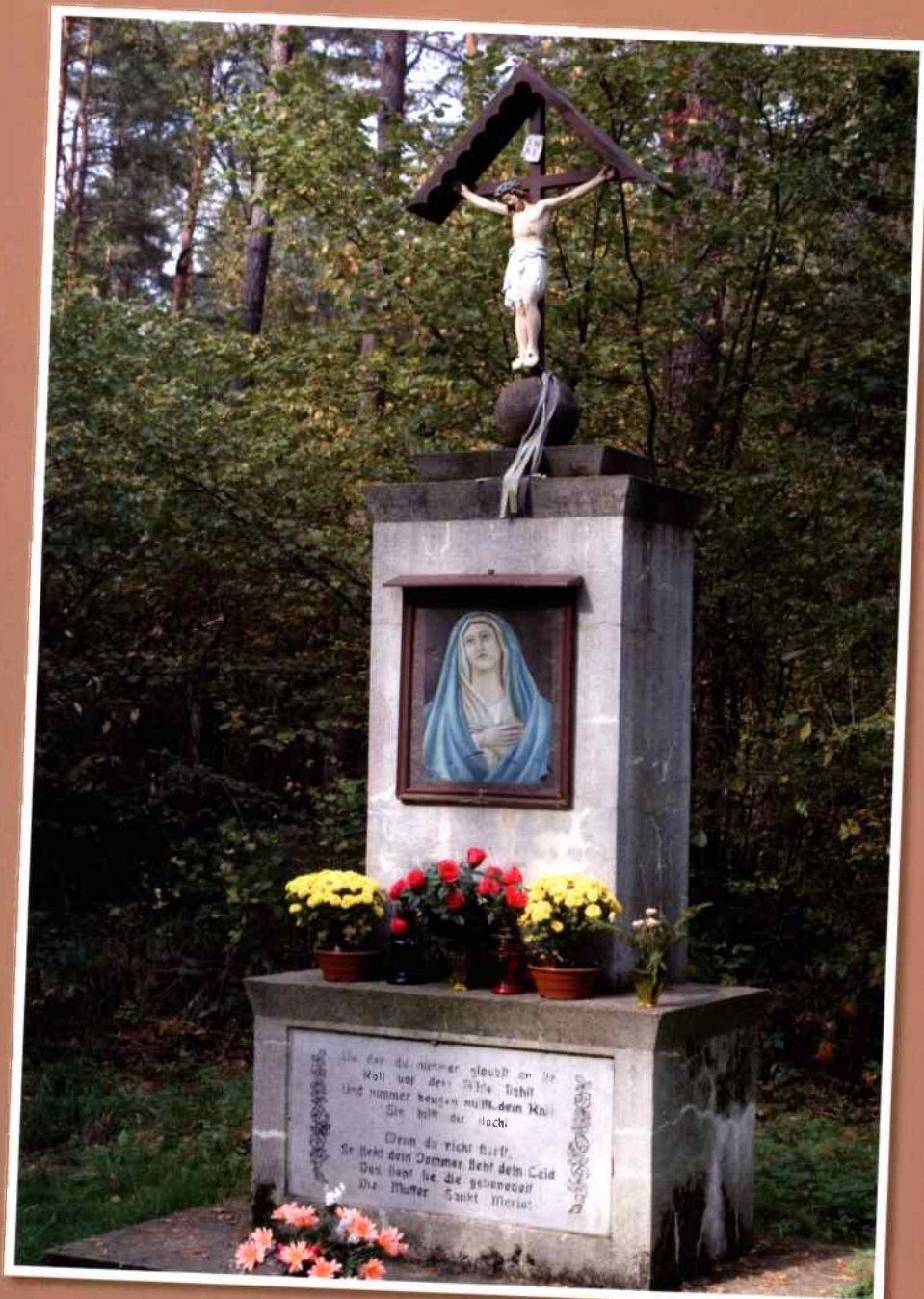
Die Siedler aus Hessen, Württemberg, Franken, Thüringen, Österreich und aus Polen, haben sich diesen Platz auf der Erde für ihr Zuhause gewählt.

Das Klima, die Umwelt und die Ruhe haben dazu beigetragen, dass mit dem Mitwirken der damaligen Kirchenverwaltung hier, in den Jahren 1906-1908, von der Stadt Oppeln ein Kinderheim erbaut wurde.

Der Erbauer des Kinderheims war ein Beamter und Buchhalter aus der Stadt Oppeln, Herr Schwitalla.

Auf dem Gebiet 6,3387 ha hat man Wohnungen und restliche Räumlichkeiten eingeplant und gebaut. Die Spaziergänge und die Kreuzgänge haben viele Funktionen erfüllt, aber besonders dienten sie als Schutz vor den Einflüssen der Atmosphäre - vor Wind und Regen.

Im Rahmen des Kinderheims hat man ein Karussell und mehrere Schaukeln aufgestellt, sowie ein schönes Freibad eingerichtet, in dem sich Kinder im Sommer badeten, und im Winter diente es als eine Eisbahn. ▶

Wie der du nimmer glaubst an Je-
holl vor dem Tode lachst
Und nimmer weinen mußt dein Kind
Sie bist der Hock.
Denn du nicht stirbst.
Sie heilt dein Dummer. Heil dein Leid
Das hast sie die gelovencoll
Die Mutter Sankt Maria.

zarówno kuracjusze, jak również dzieci z okolicznych wiosek (głównie z Suchego Boru). W ośrodku znajdowała się ponadto kaplica – zgodę na jej budowę wydał kardynał Adolf Bertram z Wrocławia (nabożeństwa odprowadzane w tym miejscu do niedzieli palmowej w 1935 r.).

W pobliżu wioski Łędziny dodatkowo wybudowane zostało schronisko, które służyło dzieciom oraz młodzieży z Opola jako miejsce relaksu i wypoczynku po tygodniowej nauce. Budowniczy Schwitalla zbudował ponadto w lesie małe sanktuarium, w którym można było odprawiać nabożeństwa na wolnym powietrzu. W centralnym miejscu tej sakralnej budowli umiejscowiony został obraz z wizerunkiem Matki Boskiej. Do zadumy skłaniał tekst modlitwy w języku niemieckim, umieszczony pod obrazem [wersja w wolnym tłumaczeniu na język polski]:

*Ty, który już w Nią nie wierzysz,
bez emocji przed obrazem stoisz,
i nigdy zginasz swoich kolan
– Ona ci pomoże.
Jeśli nie błagasz,
to będzie błagał Twój jęk, twoje cierpienie.
Ona to widzi,
Błogosławiona Matka Święta, Maryja.*

To właśnie specyficzny klimat spowodował, że miejsce wybrane przez rajców stało się ostoją zarówno dla dzieci pochodzących z rodzin zagrożonych gruźlicą,

Eine große Attraktion war die Rodelbahn für die Patienten wie auch für die Kinder aus Derschau. In der Anstalt befand sich auch eine Kapelle. Die Zusage für den Bau der Kapelle hat Kardinal Adolf Bertram aus Breslau erteilt (Die Andachten hat man hier bis Palmsonntag im Jahre 1935 gefeiert).

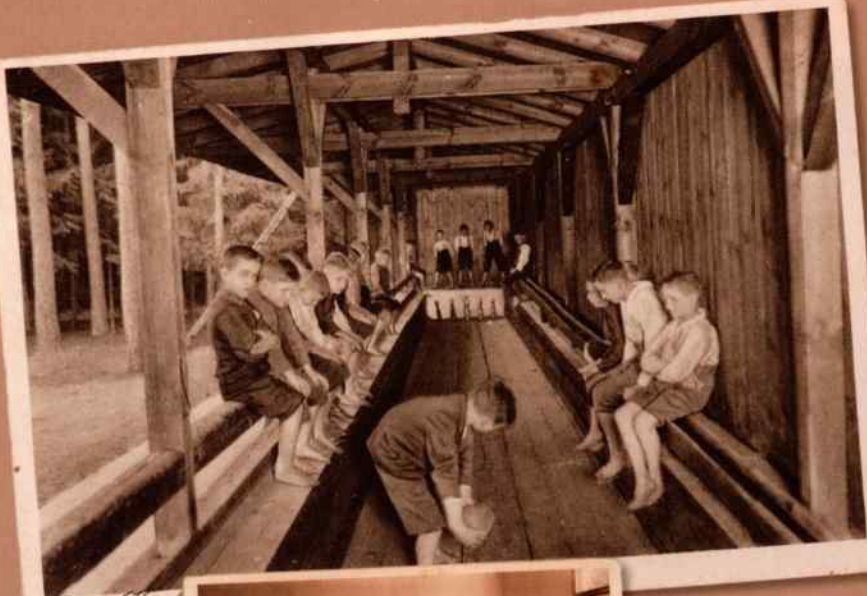
In der Nähe des Dorfes Lendzin wurde zusätzlich eine Herberge erbaut, die den Kindern und der Jugend aus Oppeln, als Ort der Entspannung und der Erholung nach dem wöchentlichen Unterricht in der Schule diente.

Der Bauherr Schwitalla hat im Walde ein kleines Sanktuarium erbaut, damit man die Andachten im Freien feiern konnte. In der Mitte der Kapelle befindet sich das Bild der Mutter Gottes.

In eine Meditation nach Jahren führt den Leser folgende Aufschrift, die sich unter dem Bild befindet:

*Du, der du nimmer glaubst an sie,
Kalt vor dem Bilde stehst
Und nimmer beugen willst dein Knie,
Sie hilft dir doch!
Wenn du nicht flehst,
So fleht dein Jammer, fleht dein Leid,
Das sieht sie, die gebenedeit
Die Mutter Sankt Maria.*

Das spezifische Klima hat dazu beigetragen, dass der von den Ratsmitgliedern ausgewählte Platz zu einem Ort für Kinder wurde, die aus Familien stammten, ►

Beim Kegeln

Küche

Brat- und Köhensonnenszimmer

jak i cierpiących już na tę chorobę. Podopieczni sanatorium pochodzili nie tylko z rejonu opolskiego, ale i z całego Śląska, a nawet z bardziej oddalonych miejsc, np. z Wiednia. Pieczę nad Kinderheimem sprawował wojewoda raciborski. Kuracjami opiekowały się siostry franciszkanki, które okazywały dzieciom wiele serca i ciepła, ale również wychowywały je w poszanowaniu wiary ojców i w duchu wdzięczności dla dobroczyńców. Swoją życiową misję realizowali w tym miejscu dwaj lekarze – doktor Zursieder z Prószkowa oraz doktor Godschik z Chrząstowic.

Zawirowania wojenne wpłynęły znacząco na zmianę trybu funkcjonowania sanatorium – w czasie drugiej wojny światowej schronienie znalazły w nim kalekie i ułomne dzieci. Po drugiej wojnie światowej ośrodek leczniczy powtórnie zaczął funkcjonować z dniem 1 lipca 1947 roku pod nową nazwą: Państwowe Prewentorium Dziecięce w Suchym Borze. Z usług świadczonych przez ośrodek korzystały dzieci szkolne z województw: opolskiego, kieleckiego, krakowskiego i łódzkiego. Od 1953 r. w prewentorium były leczone dzieci w wieku powyżej 5 lat, ośrodek stał się placówką przeciwegruźliczą.

W latach 1961-2000 sanatorium kierował dr nauk medycznych Ambroży Wieczorek, który na trwałe zapisał się w historii tego miejsca. Wprawdzie warunki społeczno-polityczne nie sprzyjały tworzeniu ośrodków leczniczych, ale wielki duchem i sercem dyrektor Wieczo-

die anfällig für Tuberkulose waren und die an Tuberkulose gelitten haben. Die Kinder kamen nicht nur aus der Oppelner Region, aber auch aus ganz Schlesien sowie aus Wien. Um das Kinderheim hat sich der Ratiborer Woiwode gekümmert. Die Franziskaner Schwestern haben den Kindern nicht nur viel Herzlichkeit und Wärme gegeben, aber haben die Kinder auch in Bewahrung des Glaubens der Väter und im Geiste der Dankbarkeit erzogen.

Ihre Lebenserfüllung haben auf diesem Ort auch Ärzte gefunden – Dr. Zusieder aus Proskau sowie Dr. Godschik aus Chronstau.

Der Krieg hat das Leben des Kinderheimes verändert – in diesem Zeitraum haben sich hier behinderte Kinder aufgehalten.

Nach dem II. Weltkrieg hat die Heilanstalt ab 1. Juli 1947 wieder angefangen zu funktionieren und bekam den Namen Staatliche Kinderanstalt in Derschau (Państwowe Prewentorium Dziecięce w Suchym Borze). Von dem Gut der Anstalt schöpften die Schulkinder aus den Woiwodschaften Oppeln, Kielce, Krakau und Lodz. Seit 1953 konnten die Anstalt 5 jährige Kinder nutzen. Sie wurde zu einer Anstalt zu Bekämpfung der Tuberkulose.

In den Jahren 1961-2000 hat das Kinderheim Dr. med. Ambroży Wieczorek geleitet, der ein Teil der Geschichte dieses Ortes ist.

Die gesellschaftlich-politischen Bedingungen haben der Entstehung von Heilanstalten nicht gedient, aber der große Geist des Dr. Ambroży Wieczorek hat das ►

rek wytrwale dążył do realizacji głównego celu swojego życia - pomocy dzieciom. Sanatorium było dla niego jak dom, a liczną gromadę podopiecznych traktował jak własne dzieci. Dzięki ludziom dobrej woli – licznym sponsorom – nastąpiła rozbudowa placówki. W ten sposób w 1972 r. powstała pierwsza w województwie opolskim placówka lecznicza o nazwie Wojewódzkie Sanatorium Rehabilitacyjne dla Dzieci i Młodzieży w Suchym Borze, która wyposażona została w nowoczesny – na owe czasy – sprzęt do kinezyterapii, fizykoterapii, hydroterapii, terapii zajęciowej i gimnastyki korekcyjnej. Efekt końcowy rozbudowy ośrodka był wysoko oceniany przez władze miasta i państwa.

Po upadku komunizmu sanatorium wsparł finansowo i rzeczowo mieszkający w Niemczech, a urodzony w Opolu, Paul Hadasch, który w murach ośrodka zostawił część swego serca i przywiązania do „małej ojczyzny”. W 1971 r. dla podopiecznych sanatorium utworzono szkołę i przedszkole, a w 2000 r. – Zespół Szkół Specjalnych. Szkoła korzysta z programów Europejskiego Funduszu Społecznego, posiada salę komputerową oraz nowoczesne pomoce naukowe.

Obecnie sanatorium funkcjonuje pod nazwą Opolski Ośrodek Rehabilitacji Dzieci i Młodzieży w Suchym Borze (w skrócie ORDIM). Oferuje on usługi w zakresie rehabilitacji osób dorosłych, jednak zasadnicze działania ośrodka są nieprzerwanie ukierunkowane na dzieci.

Vorhaben des Herzens zu Ende gebracht – den Kindern zu helfen.

Das Kinderheim war für ihn sein zweites Zuhause und die zahlreichen Kinder, die sich dort befanden, hat er wie eigene Kinder behandelt.

Der Umbau der Anstalt erfolgte dank der Großzügigkeit der Menschen und vieler Sponsoren.

So wurde hier im Jahre 1972 die erste Heilanstalt in der Woiwodschaft gegründet, mit dem Namen Woiwodschaftliches Sanatorium für Kinder und Jugend in Derschau (Wojewódzkie Sanatorium Rehabilitacyjne dla Dzieci i Młodzieży w Suchym Borze). Ausgestattet war diese Heilanstalt in für diese Zeit moderne Geräte zu Kinesotherapie, Physiotherapie, Hydrotherapie, Aufgabentherapie und der Korrekturgymnastik. Alle diese Erfolge haben die zentralen Verwaltungen hoch eingeschätzt.

Nach dem Ende des Kommunismus hat das Kinderheim, der in Deutschland lebende und in Oppeln geborene Paul Hadasch, finanziell unterstützt. Er hat in den Mauern einen nach außen unsichtbaren Teil seines Herzens und der Bindung zu seiner kleinen Heimat, hinterlassen.

Im Jahre 1971 hat man für die Kinder aus dem Kinderheim eine Schule und ein Kindergarten gegründet und im Jahre 2000 einen Verband der Sonderschulen.

Die Schule nutzt die Programme EFS und besitzt einen Computersaal sowie moderne Lehrhilfen. ▶

Mija właśnie sto lat istnienia placówki – było to stulecie dobroczynnej, filantropijnej oraz leczniczej pracy, nad którą – wśród śpiewu ptaków i szumu drzew – w małym, maryjnym sanktuarium czuwała i królowała Suchoborska Pani. W to miejsce, niezmiennie od dziesięcioleci, dzieci nadal zanoszą dary dziękczynne za odzyskane zdrowie i siły.

Heute trägt das Kinderheim den Namen Oppelner Kurzentrum für Kinder und Jugend in Derschau (Opolski Ośrodek Rehabilitacji Dzieci i Młodzieży w Suchym Borze). Die Heilanstalt hat ein breites Angebot im Bereich der Rehabilitation auch für Erwachsene, aber im Vordergrund stehen immer die Kinder.

Die Anstalt existiert seit 100 Jahren – eine wohltätige, philanthropische und heilende Arbeit – über der die Derschauer Mutter Gottes waltet, beim Gesang der Vögel und dem Rausch der Bäume. Aus Dankbarkeit für ihre Genesung bringen die Kinder zu diesem Platz viele Gaben.

Dr Ambroży Wieczorek w towarzystwie Paula Hadascha

Bibliografia:

1. Hadasch Paul, Helden ohne Orden – Bohaterowie bez orderów, Gliwice 1997.
2. Keil Ernst, Derschau, Ein Kolonistendorf im Landkreis Oppeln, Oberschlesien, [bm.]1981.
3. Kunze Martin, Führer durch Oppeln u. Umgebung, 2. Auflage, Opole 2005, repr. z 1927 r.
4. Nasza gmina Chrzastowice – Nasze wioski – opis projektu z 2000 roku.
5. Stumpe Friedrich, Der Gang der Besiedlung im Kreise Oppeln, Opeln 1932. Wątróbka Karol, Dobrodziebie, wyd. drugie, 1874.

Dorfheimat Derschau

Durch die dunklen weiten Wälder
wandert man zum Dorfe dort
über Bäche, über Felder
lockt es zum vertrauten Ort.

In der Jugend schönster Blüte
war man selig da zuhaus,
bis die Abendsonne glühte,
klang der reiche Tag dann aus.

Die Erinnerung ist geblieben,
selbst im Traum denkt man daran:
Dieses Derschau muß man lieben,
sei es noch als alter Mann.

Ralph Rade (mk)

